Nybro kommuns
kulturmiljöprogram

MÅLERÅS

Hälleberga socken

Länsstyrelsen
Kalmar län

NYBRO
KOMMUN

KALMAR·LÄNS·MUSEUM

Kulturmiljöprogrammet omfattar 33 områden på olika platser i kommunen.

Länsstyrelsen i Kalmar län beviljade medel till arbetet och Kalmar läns museum anlitades för det praktiska genomförandet.

1. Skoga
2. Lindshult
3. Kråksmåla
4. Torshult, Torshultamåla
5. Uvafors
6. Alsterbro, Sandslätt
7. Rugstorp, Abbetorp
8. Bäckebo
9. Målerås
10. Gullaskruv bruksort
11. Barkeström
12. Hälleberga
13. Applaryd
14. Gullaskruv säteri
15. Orrefors
16. Flygsfors
17. Gadderås
18. Skedebäckshult
19. Flerohopp
20. Gunnabo
21. Duvetorp
22. Kristvallabrunn
23. Brånahult
24. Holmen, Göttorp
25. Nybro stad
26. Kopparfly
27. Örsjö
28. Ebbehult
29. Gårdsryd
30. S:t Sigfrid
31. Brändebo
32. Agebo
33. Alsjöholm

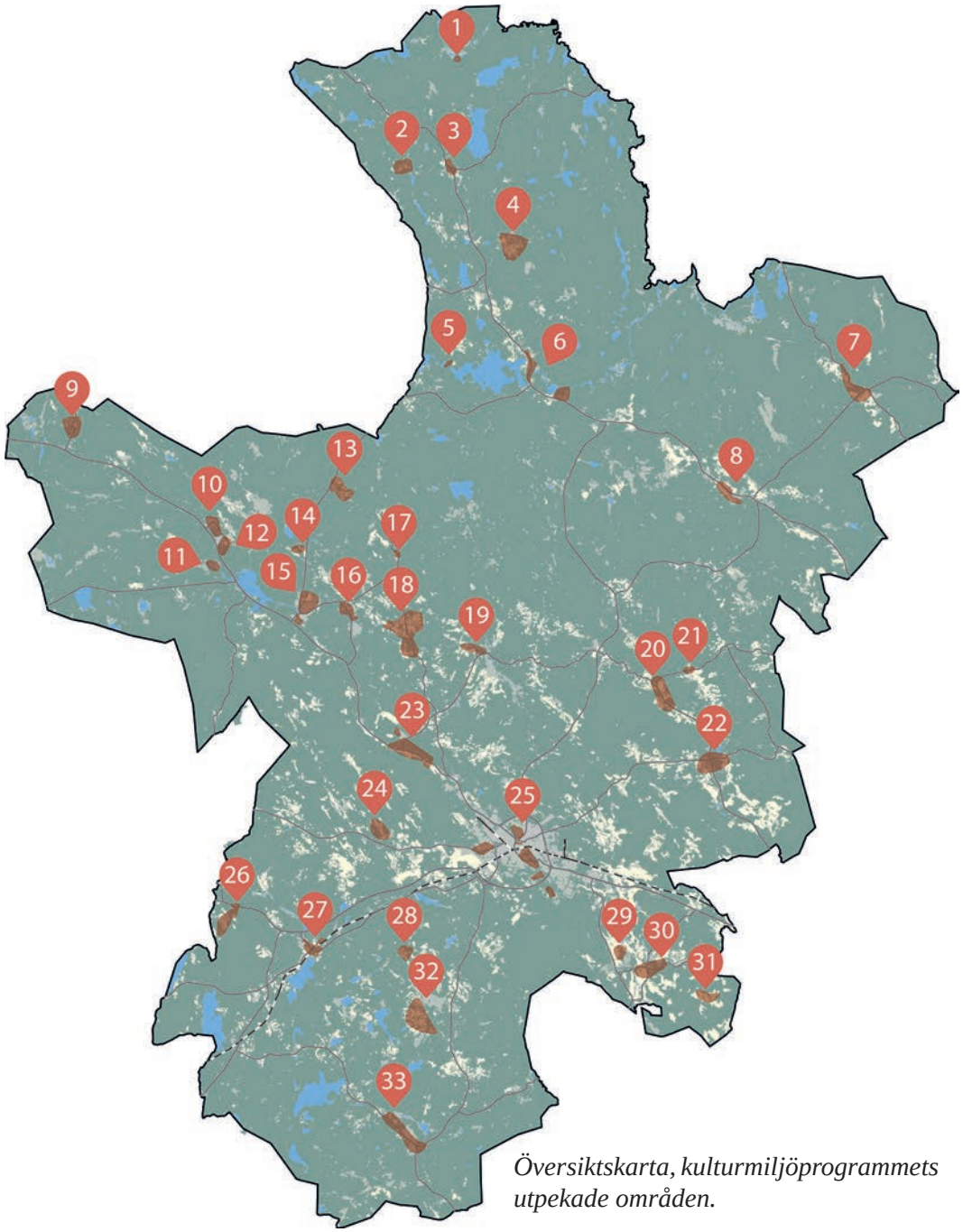

Översiktskarta, kulturmiljöprogrammets utpekade områden.

Läsanvisning

HUVUDOMRÅDE

Här lär du först känna kulturmiljön. Huvudområdet är ett större område som ger en övergripande kunskap om kulturmiljöns landskapliga förutsättningar och bredare historiska utveckling.

KÄRNOMRÅDE

Här får du en djupare beskrivning av områdets värden. Kärnområdet har särskilt höga kulturhistoriska värden, med koncentrationer av kulturhistoriskt värdefulla byggnader, fornlämningar och/eller landskapsobjekt.

HISTORIK

Här hittar du berättelser om människor och andra viktiga företeelser som präglat kulturmiljön. En förklaring till varför de höga kulturhistoriska värdena finns på platsen.

I FRAMTIDEN

Här ges förslag på förhållningssätt inför framtiden för hur kulturmiljön kan bevaras och utvecklas.

I texten finns siffror inom parentes (1), de hjälper dig att hitta rätt i kartorna för huvud- och kärnområdet.

Bilder är tagna av Kalmar läns museum där inget annat anges.
Text: Susann Johannisson, Kalmar läns museum
Arkeologi: Helena Victor, Kalmar läns museum
Layout: Nybro kommun
Senaste revidering: 2024-12-12

Kulturmiljöerna i Nybro kommun är levande miljöer under ständig förändring. Därför finns det risk att utskriven eller tryckt kopia av kulturmiljöprogrammet inte är den senast uppdaterade versionen. På nybro.se finns den senaste versionen digitalt.

Målerås är en av kommunens sex välbevarade glasbruksmiljöer, belägen i skogsbygden i kommunens nordvästra hörn, precis på gränsen mot Älghults socken och Kronobergs län. Gråstensmon som ligger sydväst om tätorten är utpekad av länsstyrelsen (1997) som ett område med högsta naturvärde, klass I (nummer 40 i Nybro kommun).

Vandringsleden Framtidsleden passerar genom Målerås,

Huvudområde

Huvudområdet är ett större område som ger en övergripande kunskap om kulturmiljöns landskapliga förutsättningar och bredare historiska utveckling.

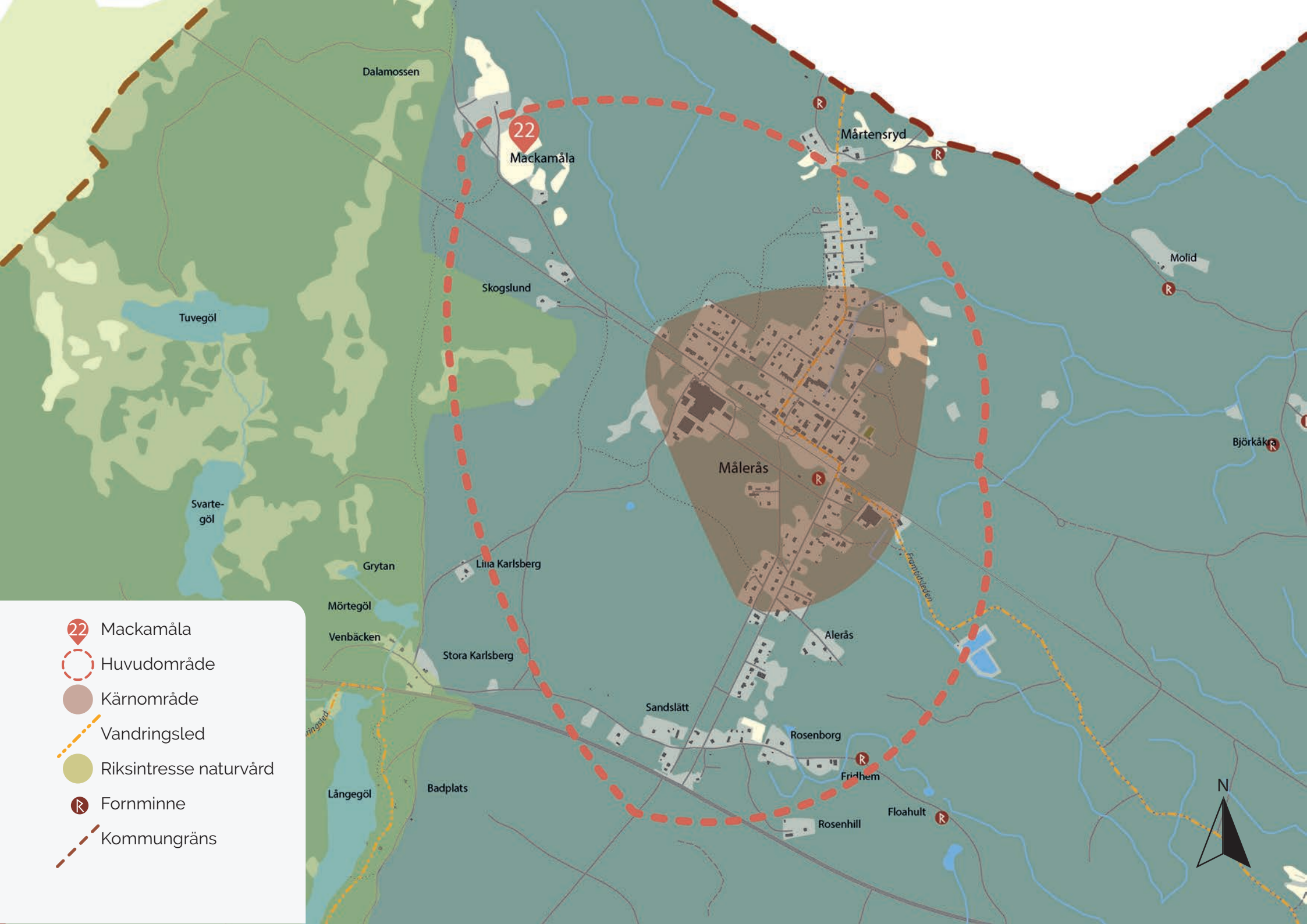
Dalamossen
22
Mackamåla
Mårtensryd
Molid
Skogslund
Tuvegöl
Målerås
Björkåk
Svarte-
göl
Grytan
Liiia Karlsberg
Mörtegöl
Venbäcken
Stora Karlsberg
Alerås
Sandslätt
Rosenborg
Fridhem
Badplats
Långegöl
Floahult
Rosenhill
N
22 Mackamåla
Huvudområde
Kärnområde
Vandringsled
Riksintresse naturvård
Fornminne
Kommungräns

Beskrivning av huvudområdet

Målerås är en tydlig glasbruksort och tidigare järnvägsknut. Glasbrukets (1) byggnader finns kvar, liksom flera andra industribyggnader. Förutom de strukturer som järnvägen lämnat i Målerås och i landskapet finns två stationshus och konduktörsbostad kvar. Dagens bebyggelse uppvisar en tidsmässig koncentration kring perioden 1890–1945. Utmed Lindvägen (2), som följer järnvägssträckningen, finns en koncentration av bebyggelse utmed ena sidan av gatan, som skapar en tydlig äldre tätortskaraktär. Byggnaderna som ligger här har tidigare inrymt både bostäder och affärsrörelser. Ett av husen är ”Glaskungen” Erik Åfors födelsehem. Denna bebyggelse speglar ett ökat välstånd och en ny tid från decennierna kring sekelskiftet 1900.

Bebyggelsen är koncentrerad utmed vägen genom samhället, Södra och Norra Måleråsvägen. Många av husen har namn som signalerar om att de är privat byggda hus på avstyckade tomter, från perioden 1870-tal till 1920-tal. Målerås ligger precis på gränsen till Älghults socken i Kronobergs län. På andra sidan gränsen, vid en fotbollsplan, kan finnas lämningar efter en liten festplats, se karta i kapitlet historik. Denna byggdes av glasarbetarna i början av 1900-talet och var en typisk anläggning för glasbruksorten. Andra för glasbruksorter typiska hus, som finns kvar, är Konsum, Folkets Hus, brandstation och arbetarbostäder. En annan kulturhistoriskt intressant och välbevarad bebyggelsemiljö är det lilla soldattorpet i Mackamåla.

Målerås ligger i utkanten av det småländska höglandet. Landskapet är utpräglad skogsbygd med mycket sten och våtmarker. Den steniga, grusiga, magra skogsbygden med gott om ved och ont om odlingsbar jord är urtypen för glasbruksbygd. Skogen bidrog i hög grad till att tätorten Målerås bildades. Den var huvudförutsättningen för den omfattande sågverksindustri som blomstrade i bygden i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Sydväst om samhället finns ett område med våtmarker och gölar (Tuvegöl, Ruvegöl, Svartegöl, Möretgöl, Långegöl, Råbockamaden, Hultmossen och Gillemad) som rinner ner och blir ett biflöde till Vapenbäcksån. Detta område har höga naturvärden. Även området Gråstensmon, sydväst om Målerås, har mycket höga naturvärden. Våtmarkerna har också gett upphov till torvmossar. Torvbrytning i dessa har en koppling till Målerås eftersom järnvägen här användes för att frakta torven, särskilt under 1940-talet då torven användes som bränsle. Flera olika mindre bäckar eller diken rinner åt flera väderstreck från Målerås. Inget av dem har varit stort nog för att nyttjas som vattenkraft. På så sätt är Målerås en modern glasbruksort, tydligt anlagt efter järnvägen i stället för vid vattenkraft.

Det skogrika landskapet har under lång tid gett upphov till lågteknisk järnhantering, kolning, skogsindustri och sågverk. Från tidigare skogsindustri och sågverk finns det idag få tydliga spår men några exempel på blästbrukslämningar[1] och torp[2] finns bevarade i skogsmarken.

Övriga fornlämningar inom området är husgrunder[3], en äldre vägbank[4] och odlingsrösen som tyder på tidigt jordbruk. Till fornlämningarna i området räknas också de bevarade grunderna efter Målerås äldsta glashytta. Dessa ligger mitt i Målerås och är undersökta arkeologiskt, framgrävda och skyltade.

En liten kiosk som användes vid den nu försvunna festplatsen.

Soldattorpet i Mackamåla

1 L1953:7511-12/RAÄ Älghult 7i Uppvidinge

2 L1958:6666 /RAÄ Hälleberga 42:1

3 L1958:7061/RAÄ Hälleberga 25:1

4 L1958:5894/RAÄ Hälleberga 90:1

Norra Måleråsvägen mot söder, med Norra stationshuset i fonden.

Kärnområde

Kärnområdet har särskilt höga kulturhistoriska värden, med koncentrationer av kulturhistoriskt värdefulla byggnader, fornlämningar och/eller landskapsobjekt.

Kulturvärden inom kärnområdet

Målerås tillhör en av de sex mest välbevarade glasbruksmiljöerna i Nybro kommun, och en av 17 i hela Glasriket, vilket sträcker sig över skogsbygderna i Kalmar och Kronbergs län. Den byggda miljön är helt präglad av orten som järnvägsknut, trä- och glasbruksort, med bebyggelsen från främst perioden cirka 1890–1945.

Glas Skog Möten

Symbolerna hänvisar till den kulturmiljöprofil som togs fram för Nybro kommun 2019. I Målerås finns exempel på kulturmiljöer ur kategorierna glas, skog och möten.

Skogslund
Målerås
Alerås
Framtidsleden
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
N
Numrering av objekt
Huvudområde
Kärnområde
Vandringsled
Riksintresse naturvård
Fornminne

1. Glasbruksområdet
2. Lindvägen
3. Norra stationen
4. glasbrukslämning, gamla hyttan
5. Södra stationen
6. smedja
7. träullshyvleri
8. arbetarbostäder
9. pensionärsbostäder
10. kamrersbostad
11. disponentvilla
12. brandstation
13. Folkets Hus och Konsum
14. missionshus
15. kapell
16. skolmiljö
17. läderindustri
18. industribyggnad
19. Sjölanders villa
20. snickerifabrik
21. Måleråsgården

Järnvägsmiljöer

Den raka gatan i centrala Målerås, Lindvägen, (2) har fått sin struktur efter järnvägssträckan Nybro-Sävsjöström, Norra järnvägen. Rälsen är borttagen, men banvallen och den 80 meter långa stensatta perrongen finns ännu kvar, liksom stationshuset. Detta är ett tidstypiskt stationshus (3) i schweizeristil, från slutet av 1800-talet, med liggande och stående träpanel. Ursprungligen bör färgsättningen ha varit ljus.

I södra delen av Målerås finns lämningar efter den smalspåriga järnväg som gick mot Kosta glasbruk, Södra järnvägen. Banvallsgatan är ett exempel på denna sträckning. Stationshuset (5) finns kvar liksom en konduktörsbostad, en stenkällare och ett uthus. Den öppna stationsplanen som finns i området används idag som park. Ett par småhus har tillförts.

Stationshus och banvall med stensatt perrong vid Norra stationsområdet.

Stationshus och konduktörsbostad vid Södra stationsområdet.

Gamla hyttan

Precis intill perrongen finns bevarade grunder efter ortens första glashytta (4) från 1889. Denna har grävts ut (2011) och skyltats, så att den idag är en del av miljön i Målerås. Grunderna efter dessa glasugnar tillför ett historiskt djup till ortens historia.

Text av Ulrika Söderström.
Under 2011 utförde arkeologer från Kalmar läns museums en arkeologisk undersökning av det grönområde där den första glashyttan i Målerås från 1890 skall ha legat. Undersökningen genomfördes i samarbete med föreningen Glasbyn Målerås. Resultatet av utgrävningen visar att det fanns flera bevarade lämningar efter byggnaden i form av syllstensrader och ugnsfundament. Minst tre ugnsfundament kunde grävas fram, varav en av dem var mer välbevarad. Fundamenten var lagda i eldfast lera där de centrala delarna uppvisade tecken på att ha varit utsatta för hög värme. Det mest välbevarade fundamentet hade en central yta som var belagd med smält glas i grönt och blått. Från mittendelen av fundamentet och ut mot ytterdelen av kantstenarna sträckte sig rektangulära rännor. Rännorna var byggda i en nivå lägre än mittenpartiet och det omgivande murstenslagret. Sannolikt rör det sig om resterna av en långugn, en vedeldad smältugn med eventuellt tillbyggda askugnar. Askugnen fungerade så att när man eldat, och endast glöden återstod, krattade man ihop glöden och gjorde plats för glasprodukterna. När ugnen sedan svalnat och glaset skulle plockas ut återstod bara aska av veden, därav namnet.

Fundament till en långugn med två rännor i Målerås äldsta glashytta. Mitten av fundamentet var påverkad av mycket hög värme. Foto från SV. Foto: Ulrika Söderström, Kalmar läns museum.

ASKUGN
Ett färdigblåst glas ska svalna långsamt för att inte spricka. Förr i tiden kyldes glasen i en askugn. Glaset lades i kärl, som kallades "kylpottor" och var fulla med aska. Askan isolerade och saktade ned avsvalningen. När glaset hade kylts till rumstemperatur lyftes hela kylpottan ut med en stor "gaffel" eller grep, som kallades "kylpotteget". Idag finns inga gamla askugnar kvar.

I den norra delen av den undersökta ytan fanns en syllstensrad. Fynd av bland annat glassand, färgpigment och klumpar av turkosblått glas påträffades inom strukturen ledde till att ytan tolkades som mängkammare, det vill säga det rum där glassatsen blandades och förvarades.

Bland fynden fanns både fönster- och buteljglas som visar att de uppgifter om hyttans huvudsakliga produktionsinriktning som fanns i de skriftliga källorna stämmer, men flera andra fynd indikerar att verksamheten har varit bredare än så. Stora mängder pressglas och hushållsglas visar tillsammans med förekomsten av opalglas att hyttan med all sannolikhet har anpassat verksamheten efter efterfrågan men också efter vilka specialkunskaper de anställda glasblåsarna och arbetarna hade.

Utgrävningen av hyttområdet har inneburit att kunskapen om Målerås första glasbruk fått en ny dimension och resultaten stärker, tillsammans med de uppgifter som finns bevarade i skriftliga källor, bilden av Målerås betydelse i svensk glasbrukshistoria.

Inom ugnsområdet påträffades klumpar av ett turkosblått glas. Foto: Ulrika Söderström, Kalmar läns museum.

Ett annat fynd strax söder om ugnsfundamentet var en del av glasblåsarpipa som visar hantverket på platsen. Foto: Ulrika Söderström, Kalmar läns museum.

Glasbruksmiljön

Glashyttan (1) från 1917 finns kvar som en del i det stora hyttkomplex som finns idag. Glasbruksbyggnaden har byggts till många gånger med olika huskroppar, där man strävat efter att hålla så många funktioner som möjligt samlade under samma tak. Exteriören idag speglar därför olika faser i brukets historia, som pågått i detta läge sedan 1910-talet. Karaktären idag bär främst funktionalistiska drag och ljus färgsättning. Den höga runda skorstenen i gult tegel är viktig för brukskaraktären. Dagens glashytta ligger i en lokal på andra våningen, vilket är ganska ovanligt. Ovanför hyttan finns en restauranglokal där man kan se ner i hyttan. I hyttbyggnaden finns flera stora sliperilokaler, vilket i hög grad speglar brukets produktion och specialitet av slipat glas. Järnvägsbanken som går tätt intill hyttbyggnaden ingår i bruksmiljöns karaktär.

Den höga skorstenen är ett karaktärsdrag för glashyttor (1).

I bruksmiljön ingår även två verkstadsbyggnader och ett träullshyvleri. Verkstaden som ligger vägg i vägg med hyttan var ursprungligen glasbrukets egen smedja. Här tillverkades redskap som behövdes i hyttan, som glasblåsarpipor och saxar. Knappt 100 meter nordväst om hyttan finns en tidstypisk smedja (6) från mitten av 1940-talet, samt en smedbostad. Träullshyvleribyggnaden (7) ligger i en friliggande byggnad en bit bort från hyttan på grund av brandrisken. Verksamheten har direkt koppling till glasproduktionen. Här tillverkades träull som användes som förpackningsmaterial till glaset. De flesta glasbruk i Glasriket har haft egna träullshyvlerier, men få eller inga andra sådana byggnader finns kvar idag. Därför har träullshyvleribyggnaden i Målerås ett högt kulturhistoriskt värde, trots att maskinerna är borttagna.

Träullshyvleriet.

En smedja från 1940-talet, där många verktyg till glasbruket tillverkades, samt smedbostaden.

Arbetarbostäder

I hela bruksorten finns ett stort antal olika hus och arbetarbostäder som mer eller mindre byggts av glasbruket. Det finns exempel på flerfamiljshus, små kaserner (8), tvåfamiljshus och mindre en- eller tvåfamiljsvillor. Många är från perioden 1920–40-talet och har kvar en del ursprungliga byggnadsdetaljer som fönster, dörrar och smidda balkong- och verandaräcken. Flera är ursprungligen uppförda i funkisstil, men ombyggda. Både träfasader och reveterade fasader förekommer. Färgskalan är framför allt ljus.

Exempel på en liten kasern med flera lägenheter, byggt av glasbruket. I en lokal på husets baksida arbetade en distriktssköterska.

Smidda räcken och dörrar är exempel på en byggnadsdetalj som är bevarade i originalutförande.

Villa av 1910-talstyp.

En del villor från perioden 1910–1940 kan vara byggda av privatpersoner, med bidrag från glasbruket eller med hjälp av statligt bidrag, som Egnahemslån. Många beboddes av glasarbetare, men även av arbetare vid de andra industrierna i Måleråsa. Det kan ha funnits funktioner som inte lämnat synliga spår i brukets byggnader. Till exempel användes en lokal i ett hyreshus av distriktssköterskan. Det finns även några villor från 1950- och 1960-talen i den typiska låga stilen, med stora fönster och väggar av tegel eller tegel och trä. Det finns även små villor som byggdes som pensionärsbostäder (9) med två lägenheter. Det visar hur bruket på 1930-talet, i samarbete med den dåvarande kommunen Hälleberga, tog ett samhällsansvar för sina invånare. Husen är kraftigt ombyggda.

I Måleråsa finns en kamrersbostad (10), idag bostad åt brukets ägare Mats Jonasson, och en ny disponentvilla från 1960-talet (11).

EGNAHEMSLÅN
Egnahemslån var statliga lån för familjer med flera barn och dålig ekonomi. Lånet fanns mellan åren 1905–1948 och gav familjerna möjlighet att bygga en egen bostad.

Egnahemsrörelsen var en folkrörelse som uppstod i Sverige vid 1800-talets slut. Målet var att ge arbetarklassen - i inledningsfasen främst jordbruksarbetare, småbrukare och lägre tjänstemän - egen eller förbättrad bostad i form av ett "egnahem". I många fall med tillhörande småjordbruk, ett så kallat "småbruksegnahem". Under 1900-talets början spred sig rörelsen från landsbygden till de större städerna och engagerade fler samhällsgrupper som industriarbetare och tjänstemän på mellannivå.

Exempel på en välbevarad villa av 1940-talstyp, i funkisstil.

Exempel på villa av 1950-talstyp.

Det visar hur bruket på 1930-talet, i samarbete med den dåvarande kommunen Hälleberga, tog ett samhällsansvar för sina invånare

En tidigare kamrersbostad, idag glasbrukets ägare Mats Jonassons bostad. Huset är inte större eller mer påkostat än övriga villor, vilket är ovanligt för en glasbruksort.

Nya disponentvillan från 1960-talet. Den är byggd av glasbruket och ersatte en äldre villa som revs.

En av två pensionärsbostäder, som rymde två lägenheter.

Det finns många välbevarade uthus runt om i Målerås.

Affärs- och bostadshus

Raden med hus utmed Lindvägens (2) norra sida byggdes troligen av andra entreprenörer än glasbruket i slutet av 1800-talet. Deras ursprung hör ihop med en växande sågverks- och träindustri och järnvägsorten Målerås. Karaktäristiskt för dem är att de har karaktär av halvoffentliga hus med större affärsfönster på bottenvåningarna där de inrymde någon verksamhet samt lägenheter på andra våningen. Idag finns sju kvar. Åtminstone ett av dem är äldre än 1877, det ska då ha flyttats hit[5]. I husen fanns bland annat tre mataffärer, caféer och bagerier, vilket visar på platsens betydelse som ett centrum i bygden. Ett litet hus byggdes 1957, bakom ”Hotellet”, som fryshus med frysfack. Fryshus är en tidstypisk funktion som berättar om tidens förhållanden, precis innan det blev standard att alla hushåll hade egna frysboxar.

Affärs- och bostadshusen utmed Lindvägen är en blandning av stilar och huskroppar. Vissa är reveterade och vissa har panel. Smäckra tak med främst tegel och ljus färgsättning håller dem samman i någon mån. Sannolikt har de haft mörkare fönsterkulörer. Placeringen med visst mellanrum utmed gatan, större skyltfönster i bottenvåningen och entréer mot vägen är också gemensam. Husen har genomgått flera olika stora ombyggnader och förändringar, eller förfallit, under 1900-talets andra hälft. Många hus har därför inte kvar sina ursprungliga karaktärer. Bebyggelsen speglar trots det tydligt ortens glansperiod och är mycket viktiga för den karaktär som de tillsammans bildar. Dessa hus har sammantaget mycket högt kulturhistoriskt värde och kan ses som omistliga i Målerås.

Hotellet i Målerås.

5 Ett hus ska ha flyttats hit från en annan glasbruksort, Hovgård. Det är inte bekräftat, men det ligger nära till hands att tro att det var “Glaskungen” Eriks Åfors födelsehem, det hus som hans far Ernst Johansson ägde, eftersom han också ägde Hovgård under en period.

Hotellet kring år 1900. Trots förändringar har huset kvar vissa grunddrag. Hotellet har varit en viktig och central byggnad i Måleråsunder lång tid, mer än 120 år.

Glasbruksorten

Till glasbruksmiljön kan också andra byggnader räknas, eftersom de byggts helt eller delvis av glasbruket, och för att de haft en betydande funktion för glasarbetarna eller i glasbrukssamhället under främst perioden 1920–1940. Brandstationen (12), Folkets Hus- och Konsumbyggnaden (13) hör till dessa typiska funktioner. Brandstationen är bevarad i ursprunglig karaktär från 1938. Huset har putsade fasader, det typiska tornet och stora portar i trä. Folkets Hus- och Konsumbyggnaden har genomgått mycket kraftiga förändringar i slutet av 1900-talet och har därför inte kvar sin ursprungliga karaktär med ljusa reveterade fasader. En tillbyggnad i form av en sporthall har dock inte påverkat byggandens karaktär.

I Målerås finns ett bevarat missionshus (14) vilket hör till ovanligheten för en glasbruksort i Glasriket. Huset har karaktäristiska höga samt spetsiga, smårutiga fönster. Huset var ursprungligen falurött, men har senare fått ljus färgsättning och plattor. I Målerås finns även ett bevarat bårkapell (15). Huset är byggt i typisk 1920-tals klassicistisk stil. Kapellet ligger på en tomt med tallar, omgärdad med staket med och vackra smidesgrindar. Glasbruket skänkte marken och kommunen uppförde huset. Till miljön hör också en äldre typ av klockstapel i trä från 1957.

Brandstationen (12).

Lärarbostaden, Kapellet och klockstapeln.

Den stora byggnad som rymmer både Folkets Hus och Konsum i samma byggnad. Båda är karaktäristiska inslag på en glasbruksort.

Missionshuset.

Skolan i början av 1900-talet och idag.

Skolan ca 1915 och idag.

Tätorten Målerås

Tätorten Målerås har ett par andra mindre industrier, förutom glasbruket och smidesfirman, samt bostadshus som haft koppling till dem. Dels en läderindustri med anor från 1933, dels en snickerifabrik från 1927. Läderindustrin är i drift och finns i lokaler från 1947 (17). Fabriksbyggnadens äldre delar är byggda i tidstypisk stil, med murade slätputsade, ljusa ytterväggar och smäckra sadeltak. Mitt emot denna ligger en liten gråmålad träbyggnad (18) som byggdes som läderfabrikens första lokaler. Denna har även under en period använts som tapetserarverkstad av en möbelfabrik. Till läderfabrikens miljö hör även ägaren Sjölanders villa (19) från 1938. Denna vilken utmärker sig med sin funkisstil och rundat burspråk.

Snickerifabriksbyggnaden (20) är en tvåvånings träbyggnad i originalutförande, med ursprunglig träpanel, smårutiga fönster med handblåst glas och taktäckning med flacka tidstypiska cementpannor. Eftersom fabriken bland annat tillverkade träskåp till specierilådor av glas finns en koppling till glasbruket.

Att Målerås är en historisk mötesplats märks i att olika byggnader visar spår av att ha innehållit olika funktioner som affärer men också i en tidigare bensinmack.

Ebenfors möbelfabrik. Den höga träbyggnaden uppfördes 1927.

Sjölanders villa. Huset byggdes som både bostad och möbelförsäljningslokal. Stilen är funkisens, med de reveterade väggarna och den runda formen på burspråket.

Tidigare bensinmack.

Läderfabriken i tidstypisk 1940-talsstil.

Gamla Måleråsa

Den så kallade Måleråsgårdens mangårdsbyggnad (21) finns kvar på ursprunglig plats. Kring denna finns delar av ett äldre odlingslandskap i form av tidigare inägomark, med öppen åker. Tätorten Måleråsa ligger på Måleråsgårdens gamla så kallade utmark, tidigare gårdens ängs- och betesmarker.

Måleråsgården.

Två äldre och välbevarade bostadshus som ligger utmed Norra Måleråsvägen.

Målerås glasbruk. Foto Nybro kommun.

Historik

Här hittar du berättelser om människor och andra viktiga företeelser som präglat kulturmiljön.
En förklaring till varför de höga kulturhistoriska värdena finns på platsen.

Innan Målerås blev samhälle

Målerås ligger i ett skogigt landskap som är typiskt för glasbruksorter. Närheten till järnvägen påverkade glasbrukets etablering, liksom närheten till bränslet. Att de steniga, magra markerna gav få förutsättningar till andra verksamheter bidrog säkert också till glasbrukens placering.

Innan Målerås som vi känner det idag etablerades var området en typisk skogsbygd med små byar eller ensamgårdar där befolkningen levde på jordbruk. På grund av de få, steniga och magra åkrarna var djurhållningen säkert viktigare än åkerbruket. Det fanns vida betesmarker och ytor att skörda gräs ifrån, som var nödvändigt för att kunna stalla djuren under vintrarna. Naturligt gräs (hö) fanns framför allt utmed vattendrag och vid de många små gölarna och andra våtmarker. Skogarna användes till gemensamt skogsbete. Utmarken var på den tiden inte stängslad, utan djuren betade fritt eller vallades. På en karta från 1826 syns byarna eller gårdarna Silverekemåla, Mackamåla, Mårtensryd och Målerås. Målerås gamla gårdsbebyggelse som syns på kartan finns kvar än idag på samma plats, även om ekonomibyggnaderna försvunnit. Vid grannbyn Mackamåla finns det soldattorp som finns kvar än idag.

Namnet Målerås har enligt ortsnamnsforskaren Fridolf Jönsson sitt ursprung i granngården Mackamåla. Makke är ett fornnordiskt mansnamn. ”Måle” är ett mycket vanligt namn i denna del av Småland, som har med ”uppmätt område” (danska ordet mäta, uppmätt) att göra. Måla-namnen är medeltida. Rås betyder ”fuktig dal”. Makkamålens rås blev Målens rås och sedan Målerås.

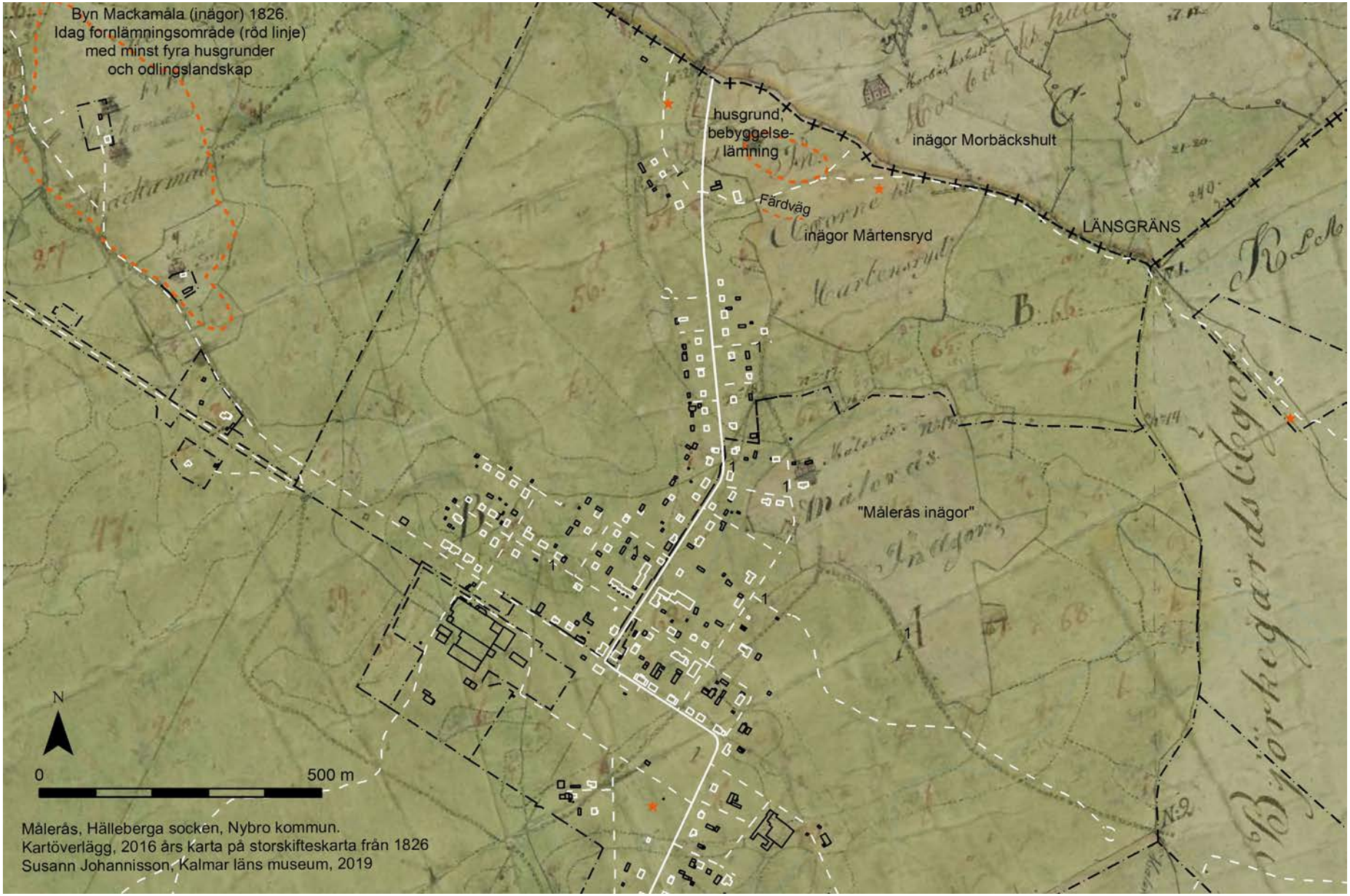

På skifteskartan från 1826 kan man se de ensamgårdar eller små byar som fanns här i gränstrakten i början av 1800-talet. Gården Målerås som fanns då finns kvar än idag. Målerås samhälle ligger på mark som tidigare var utmarker till Målerås och Mackamåla. Dagens byggnader (vita och svarta), vägar (vita) samt gränser (svarta) har lagts ovanpå en gamla kartan. Röda linjer och stjärna markerar fornlämningar eller övriga kulturhisotriksa lämningar (fornsök). Karta lantmäteriets historiksa kartor.

Järnvägsknut och glasbruksort

Fram till 1870-talet var denna plats en skogsbygd långt ifrån andra tätorter. Helt obygd var dock inte området, eftersom en häradsväg sedan 1793 gick genom skogen en kort bit öster om Målerås. Avgörande för att tätorten Målerås blev till var när ledaren för det nya järnvägsbygget mellan Nybro och Sävsjöström, kaptenen J.M Ekströmer, ska ha bestämt att placera ett stationshus här, på mark som han själv ägde. Ekströmer ägde då både Måleråsgården och Mårtensryd. Tidigare hade man planerat att bygga stationshuset 4 kilometer härifrån, i byn Koppekull, eftersom där redan fanns en liten mötesplats, med skola och affär. Nybro-Säfsjöströms järnväg öppnades för trafik i oktober 1876. När ytterligare en järnväg drogs hit 1899, en smalspårig järnväg som gick till Kosta, Lessebo och Växjö, blev Målerås en järnvägsknut. Den nya, södra, järnvägen ansågs dock som en konkurrent till den befintliga. Man fick därför inte använda det befintliga stationshuset eller perrongen. I stället byggdes en egen station, Södra station. Om man ville skicka varor från Nybro till Kosta fick man därför lasta om varorna här i Målerås och köra dem med häst och vagn eller kärra mellan de båda stationerna. Söder om norra järnvägsområdet fanns en banvaktsstuga.

Södra stationen

Norra stationen. Målerås var en järnvägsknut med mycket livlig trafik i början av 1900-talet. Minst tio sågverk och sju glasbruk sände sina varor härifrån, också från Älghults socken som ligger på andra sidan länsgränsen.

Under 1800-talet ökade efterfrågan på sågade varor. En av de stora produkterna var sågade props[6] som skeppades till Englands gruvindustri. I området runt Målerås fanns sågverk i Alsterfors, Rydefors, Hofgård och Flöxhult (Älghults socken), Möckhult och Bohult (Lenhovda socken), Ideskruv (Ekeberga socken) och vid Venbäcken utanför Målerås fanns en ångsåg. Under några år hade Orrefors bruk en stor ångsåg mitt inne i Målerås. I slutet av 1800-talet lade många av områdets järnbruk ner (Orrefors, Flerohopp, Alsterfors, Höneström och Sävsjöström). Det påverkade bönder och andra i trakten som tidigare sålt kol och ved till bruken. Många glasbruk startades av bönder med avsikten att själva kunna sälja sin ved dit. Så uppstod följande glasbruk i närområdet: Bockaskruv (Rydefors) 1863, Björkå 1872, Alsterfors 1886, Berghem 1887, Idesjö 1887, Flöxhult 1896 och Hovgård 1899.

Lokaliseringen av Målerås, mitt i skogen i närheten av en rad glasbruk och sågverk på gränsen mellan Kalmar och Kronobergs län, blev en lyckoträff. Orten utvecklades till en stor, och för området, mycket viktig järnvägsknut. Minst tio sågverk och sju glasbruk sände sina varor härifrån. Det blev liv och rörelse i orten som snart hade krog, hotell, matserveringar, bryggeri, livsmedelsbutiker, bagerier, skoaffär, skräddare och vid sekelskiftet 1900 även en modeaffär. 1910 fanns hela sju skoaffärer och sju skrädderier. Posten var inrymd i norra stationshuset. Under glansperioden ska det dagligen ha kommit mellan 30 och 60 ox- och hästlass med varor till järnvägen i Målerås. Målerås fungerade som järnvägsstation för flera av glasbruken i Älghults socken. Alsterfors glasbruk hade till exempel två magasin för förvaring av råvaror (glassand) och produkter (glas). Senare, framförallt under 1940-talet, användes järnvägen för att leverera torv från fyra torvmossar i närheten.

Vykort från 1940-talet, som visar järnvägen och glasbruket.

Sista tåget passerar Målerås Norra station 1985.

6 Timmer som användes för att stötta upp taken i kolgruvornas tunnlar.

Järnvägsknuten behövde övernattningsmöjligheter. Hotellet i Målerås drevs av en Nils Andersson från 1894 och av Alma Idh mellan 1914 och 1946. Därefter drevs hotellet av Torsten och Carla Tengfors. I hotellets västra flygel fanns telefonstationen fram till 1946, därefter ölservering. 1957 bildades en andelsförening som byggde ett litet fryshus bakom hotellet. I detta fanns 18 frysfack om 140 liter vardera. Här kunde medlemmarna frysa in kött, fisk eller bär. En tidstypisk byggnad med en funktion som senare blev överflödig, då all fick egna frysboxar i hemmen.

Från slutet av 1800-talet startades flera affärsrörelser men även flera olika fabriker - sågverk, möbelfabriker, hyvleri, valsullsfabrik och spegelfabrik. Det är inte bekräftat var dessa fabriker låg, men valsulls- och spegelfabriken kan ha legat i samma byggnad som en möbelfabrik, tidigare virkeshandel, i närheten av missionshuset, mitt emot ordenshuset. Denna startades troligen av Albin Johansson och drevs från 1920-talet av hans son Berne.

Hotellet vid det som idag kallas Lindgatan.

Mitt i denna expansiva, levande järnvägsort anlade Johan Gustav Holmqvist, tjänsteman vid Kosta glasbruk, ett fönsterglasbruk 1889. Erfarenheten från äldre glasbruk var att transportering av glas, särskilt fönsterglas, var svår med häst och vagn. Läget intill järnvägen möjliggjorde billigare och säkrare transporter. Glasbruket blev ett av de första, om inte det första, i Glasriket där hyttan (4) anlades vid järnvägen i stället för vid vattenkraft. Den första hyttan var, precis som alla hyttor vid den här tiden, en trähytta. Den byggdes av virke från en annan glashytta som köpts in och plockats ner från Johanstorps glasbruk som ägdes och drevs av Kosta.

År 1890 tändes ugnen och arbetet påbörjades med 20 anställda. Ved köptes bland annat in från Orrefors järnbruks stora skogar. Hyttmästare blev FFO Brauer, som tillhörde en av de tyska släkter som kommit till Kosta på 1700-talet. Förutom fönsterglas blåstes också så kallat kemiskt-tekniskt glas som såldes till Barnängens tekniska fabriker i Stockholm. Efter bara tre år gick bruket i konkurs. Efter att bruket legat nere ett halvår såldes det 1894 till hemmansägare Karl Johannesson, från byn Källeskruv. Ett nytt bolag bildades tillsammans med den förre bruksägaren Holmqvists hustru och en brukstjänsteman, A Gustav Peterz från Orrefors. Peterz försvann ur bilden och i augusti år 1895 arrenderades bruket till glasblåsare Alfred Lindblad från Gadderås. Redan i november gick bruket i konkurs igen. År 1897 började en ny fas i glasbrukets historia när det såldes till Frans Oskar Israelsson, Nils Alfred Stenberg och Frans Oskar Johansson, från Johansfors glasbruk. F O Johansson blev vd och bosatte sig i Målerås. Stenberg sålde av sin del och i augusti år 1900 registrerades det nya namnet Målerås Glasbruk AB och driften lades om till flaskor och hushållsglas. Inte heller denna gång blev bruket långlivat. Redan 1904 lades driften ner igen efter att försöken att bilda aktiebolaget De Svenska Kristallglasbruken, ihop med Kosta, Reijmyre och Eda, Alsterfors, Flöxhult och Alsterbro glasbruk misslyckats.

Arbetarbostäder

Även flera arbetarbostäder byggdes. En kasern vid Järnvägsgatan (nuvarande Lindgatan) inrymde boende för 35 personer och en matservering för glasbruksarbetarna. På 1890-talet byggdes huset som kallades Fläskalådan. Huset hyrdes ut till slaktare, skomakare och skräddare. På 1920-talet byggdes det till så att det även kom att rymma flera arbetarbostäder. 1918 byggdes Stora kasernen, för 10 familjer. En kasern som kallades Stora Hönslösa rymde fyra familjer. Glasarbetarna var mycket trångbodda. Oftast hade varje familj ett rum och kök, oavsett ur många barn familjen hade. Ibland fick de dela kök med en annan familj. Ungkarlar som inte var gifta bodde ofta på så kallade ungkarlsrum på vindar, utan kök eller toalett. I kontrast till de trångbodda glasarbetarbostäderna hade disponentvillan många rum för bara en familj.

Brukets första disponetvilla var en stor och pampig byggnad. På den tiden syntes det tydligt var disponenten bodde. Manfred Olmert (f.d. Johansson) som var hyttmästare bodde i södra stationshuset (5), som glasbruket köpte in. Folke Walving som var formgivare bodde i en lägenhet i ett av glasbrukets hyreshus. Från 1960-talet kom brukets chefer att bo i mer lågmälda villor som ser ut som övriga villor från samma tid, vilket är ovanligt för en glasbruksort.

Andra bostäder

De fyra tomterna mellan nuvarande Kapellgatan och Norra Måleråsvägen styckades av redan 1877, och bebyggdes vid samma tid. Tomterna är desamma idag. Träpatronen Ernst Johansson var en av de som sökte sig till Målerås tack vare järnvägens goda transportmöjligheter. Han köpte in skog av bönderna i trakten och sågade virket i sitt sågverk, en ångdriven såg som låg mitt i Målerås vid järnvägen. Längs vägen mot skolan hade företaget också häststallar och förrådsbyggnader. Detta var under en tid då virke transporterades till sågen och järnvägen med häst och vagn. Till familjen lät Ernst Johansson uppföra ett stort bostadshus vid Målerås huvudgata. Möjligen är timmerstommen flyttad hit från Hovgårds glasbruk, som han också ägde. Ursprungligen hade villan träfasader med snickarglädje. I någon affärsuppgörelse råkade han köpa in Åfors glasbruk. Här placerade han sen sin unge son Eric, som sannolikt var född i detta hus i Målerås. Erik blev disponent i Åfors, bytte efternamn till Åfors och blev så småningom ”Glaskungen” i Glasriket, med sitt imperium av Kosta, Boda, Åfors och Johansfors glasbruk, ursprunget till Kosta-Boda. Hans son Jan i sin tur tog över och utvecklade Emmaboda glasverk.

Den gamla disponentvillan i 1910–20-talsstil. Villan revs kring år 1960.

Samhället som det såg ut kring 1915, med bebyggelsen koncentrerad utmed den 80 meter långa stensatta perrongen/lastkajen. Dagens byggnader (vita och svarta) och vägar (vita) har lagts ovanpå en gamla kartan. Karta från lantmäteriets historiska kartor.

Södra delen av Mälerås 1915.

Strömsborgs glasbruk

1915 bildades ett nytt bolag - Strömsborgs Glasbruk. En ny glashytta i trä byggdes upp ett par hundra meter nordväst om den första, också denna i närheten av järnvägen. Grundarna var P Albin Qvarfordt, Frans Johansson samt August Isaksson från Ideskruvs glasbruk. Verksamheten satte igång 1917, med 80 anställda. Första tiden gick bruket bra och konkurrerade om arbetskraft med glasbruket i Alsterfors. Deras bäste slipare rekryterades. Även barnarbetskraft användes. En stor del av produktionen var medicinflaskor. Till bruksortens sorg brann hyttan ner på valborgsmässoafton 1917. Under sommaren tillverkade de anställda ”mursten” av en blandning av sand, lera och cement. Av dessa stenar murades en ny hytta, så att produktionen var igång igen under hösten. Tyvärr drabbades bruket hårt av depressionen, och gick i konkurs 1922.

En del av glasbruksarbetarna kunde få jobb på någon av de andra arbetsplatserna i Målerås: sågverk, hyvleri, valsullsfabrik, spegelfabrik eller möbelfabrik. Det var också mycket vanligt att glasbruksarbetare flyttade mellan bruksorter, och började jobba i en annan hytta.

Produkter från Strömsborgs glasbruk. Bilder: Kulturparken Småland AB.

I december 1920 invigdes ortens Folkets Hus-byggnad. Huset byggdes med Folketshuslokalen och Kooperativa affären i varsin ände och bostadslägenheter på ovanvåningen. Verksamheten blev omfattande, och hade tydlig koppling till bruksorten. Musikkåren övade gratis i lokalerna.

Konsum cirka år 1960.

Målerås betydelse som järnvägsknut minskade under 1920-talet. År 1931 lades den smalspåriga järnvägen till Kosta ner. Transporter av glas och råvaror övergick till lastbil. På järnvägen mellan Kalmar och Nässjö hölls trafik i gång ända fram till 1985. Därefter plockades rälsen upp och banvallen blev cykelled. Under 1930-talet användes ytan som tidigare var södra stationsplanen som fotbollsplan. Ibland användes ytan av besökande cirkus. På 1990-talet gjordes området om till park, Södra parken.

Bolaget övertogs av Oskar Rosander och Gustaf Rosander från Orrefors, kamrer Jarl Peterson från Målerås, revisor Emil Flyström och ombudsman Hjalmar Karlsson från Kalmar. År 1923 såldes andelar så att hälften av de anställda kom att vara delägare i det nya företaget. I januari 1924 startade man upp under namnet Målerås Glasbruk. Vd var Gustaf Rosander. Han har gått till eftervärlden för att ha varit ”eldröd socialist”. Han bestämde att han skulle ha samma lön som de jämnåriga i hyttan. Detta måste betraktas som mycket ovanligt, både då och idag. En något stabilare tid i brukets historia inleddes. Rosander hade ett stort intresse för samhällsfrågor. Eftersom han också var kommunfullmäktiges ordförande, landstingsman och riksdagsman hade han stort inflytande på utvecklingen i Målerås. 1935 byggdes ytterligare en glashytta, intill den gamla. En smedja byggs i egna lokaler intill hyttan. 1978 startade Sven Johansson från Åseda ett gjuteri i brukets gamla smedja/verkstadslokaler, senare Målerås mekaniska verkstad.

En formgivare som betydde mycket för brukets utveckling var Folke Walving, som anställdes 1927. Han hade skolats till gravör vid Orrefors glasbruk. Walving jobbade som både gravör och formgivare, och formgav både blåst glas och pressglas. Med pressglasmetoden tillverkades både serviceglas och skulpturer, som till exempel olika djur. En annan person som hade stor betydelse för brukets utveckling var Manfred Olmert (f.d. Johansson) som var hyttmästare 1929–44.

Målerås från 1924

Glasbruket hade ett helhetsansvar om sina anställda vid den här tiden. Nya hus med olika funktioner och nya arbetarbostäder byggdes. Särskilt under perioden 1924–1945. Under 1930- och 40-talen byggde glasbruket flera villor i funkisstil för sina glasarbetare. Från 1935 ingick dock inte bostad längre i glasarbetarens löneavtal, som det gjort sedan det första glasbruket startade. I stället kunde de anställda få hyresbidrag från glasbruket. Under 1940-talet byggde glasbruket bland annat ett par bostadshus med flera lägenheter för glasarbetare. De var för tiden mycket moderna, med vattentoalett, centralvärme och gemensamma badrum och tvättstugor i källarna. Varje hus rymde fyra lägenheter och två rum och kök. Glasbruket var angelägna om att deras arbetare skulle stanna. Attraktiva bostäder var ett sätt att locka glasblåsare. Glasbruket subventionerade därför Egnahemsbyggena. Vid denna tid hade Målerås en befolkning på cirka 700 personer.

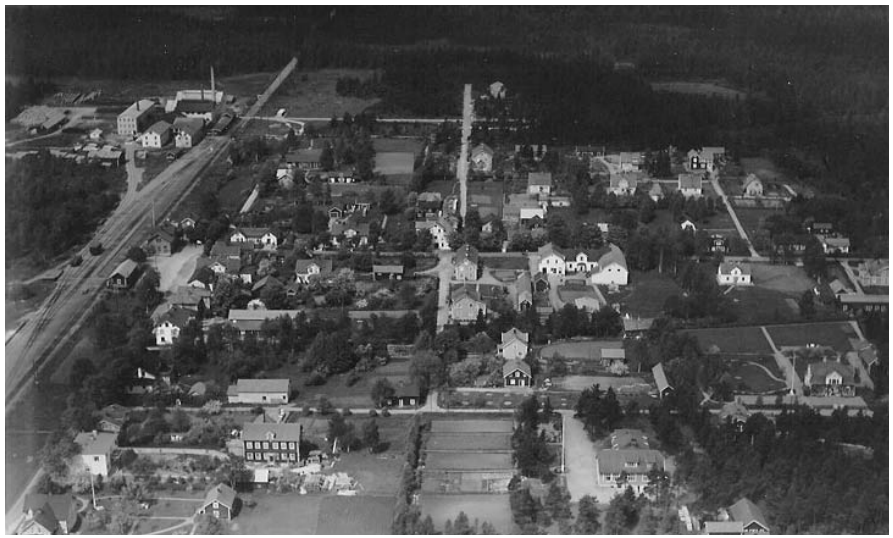

Flygbild från mitten av 1930-talet.

Den moderna, stora, hyttbyggnaden i funkisstil under 1940-talet.

Personalen vid glasbruket på 1950-talet.

Förutom arbetarbostäder lät bruket bygga andra hus med olika funktioner, som till exempel både ny brandstation (en äldre, mindre, enklare brandstation hade legat vid stationsplan mitt emot hotellet) och badhus 1938. Redan på 1940-talet byggde dock glasbruket tvättrum och dusch på bruket. Eftersom många jobbade där blev detta tillgängligt för många. När vattenledning byggts i Målerås var det fler som byggde egna badrum. Efter hand blev badhuset överflödigt, och revs på 1960-talet. De flesta av de tidiga arbetarkasernerna samt disponentvillan (som låg mitt emot kapellet) revs på 1960-talet. Fläsklådan brann 1972. En gammal affärsbyggnad från 1877 ersattes 1938 med en ny affär, ”Handelsbolaget”. Detta bolag drevs av Qvarford från Alsterfors, som senare blev glasbruksdirektör vid Målerås glasbruk. Huset revs sedan 1972.

Målerås glasbruk ingick ett viktigt avtal med Kooperativa Förbundets husgerådsavdelning i Stockholm. Dessa blev brukets huvudkund under några år. Tack vare järnvägen kunde man ge snabba leveranser, som kunden önskade. Den ökade efterfrågan ledde till att man köpte in det nedlagda Flygsfors glasbruk, och förlade en del av tillverkningen som skulle till Stockholm där. 1930 kunde därför Flygsfors starta upp. Framför allt förlades tillverkningen av konserverings- och syltburkar i Flygsfors. 1932 började man också tillverka belysningsglas i Flygsfors.

Möbelfabriker

Gunnar Ebenfors drev en möbelfabrik i Målerås. Fabriksbyggnaden, en stor träbyggnad, byggdes 1927. Fabrikören lät bygga en disponentvilla åt sig och familjen 1936. Driften var igång till 1965. Den lilla träindustrin hade en koppling till glasindustrin. En av de produkter man byggde här var nämligen de träskåp som var avsedda för glasskopor, för förvaring av livsmedel, mjöl och kryddor. Glasskoporna tillverkades på glasbruken i området. Skåpen kallades speceriskåp och blev mycket vanliga i moderna lägenheter i hela landet.

Glaslådor för kryddförvaring var en mycket populär produkt som fanns i nästan var mans hem under 1950-talet i hela landet. Glasbehållarna tillverkades på glasbruket och trälådorna på Ebenfors möbelfabrik.

Målerås läderfabrik

Läderfabrikens personal 1935.

Fabrikör Oscar Sjölander grundade en läderfabrik i Målerås 1933. Samma år lät han uppföra en disponentvilla (19) till sig och familjen.

Under krigsåren fick fabriken en order från staten att tillverka pistolhölster åt det svenska försvaret. Kvällstid övade musikkåren i lokalerna. 1947 flyttade produktionen in i nya lokaler. Mer än femtio personer jobbade här. Företaget specialiserade sig sedan på portföljer, resväskor och specialbeställda väskor. I slutet av 1950-talet började de tillverka pilotväskor, som på den tiden kallades för kollektionsväskor. I mitten av 1960-talet kom attachéväskan. Den blev extra populär eftersom den var med i många James Bond-filmer. På 1980-talet var företaget som störst, med runt 60 anställda. Företaget har levt vidare som ett typiskt familjeföretag in i våra dagar, med produkter till såväl privatpersoner som hotell och restaurang.

Hammarstedts mekaniska verkstad

Vid järnvägskröken låg Målerås mekaniska verkstad mellan åren 1906–1947. Dess produktion var inriktad mot främst sådana produkter som efterfrågades av glasbruket, formar och glasblåsarpipor. 1947 flyttade ägaren Bertil Hammarstedt sin verksamhet till en nybyggd mindre verkstadsbyggnad (6) vid vägen mot Mackamåla. I stället användes sen lokalerna till lampproduktion. Det var torvfabrikör Bruno Söderström[7] som började tillverka armaturer i modern design. Hammarsteds har fortsatt som firma, med säte i Nybro.

7 Söderström tog silver i stavhopp vid OS 1906, jobbade senare som bankir och kom till Målerås 1940. Söderström återupptog också torvbrytningen på ”Kalmarmossen”, sju kilometer från Målerås. Flera säsonger var det mer än 100 anställda där.

Efterkrigstiden, efter 1945

Efterkrigstiden innebar ett uppsving för den svenska glasindustrin, så också för Målerås. Brist på arbetskraft ledde till en arbetskrafts-invandring efter kriget. Några hade erfarenhet av glasblåsning, men de flesta var industriarbetare som fick läras upp. År 1946 arbetade 146 personer på glasbruket. Att Sverige blev en modern industrination innebar att den materiella välfärden ökade, och därmed också efterfrågan på glas. 1946 införlivades Gadderås till den lilla gruppen Målerås och Flygsfors. För att lättare marknadsföra varorna kallade man sig Flygsforsgruppen. I Gadderås tillverkades glödlampskolvar, på denna tiden för hand.

Efterhand blev tiderna för glas sämre. Den utländska konkurrensen, fabrikstillverkade glödlampor, plastens införande och frysboxens intåg i var mans hem ledde till att efterfrågan på handblåsta konservburkar i glas minskade. År 1967 gick Gadderås i konkurs och 1970 också både Flygsfors och Målerås glasbruk. 250 anställda på de båda bruken sades upp. Samtidigt kom en stor order värd en halv miljon Kronor. Bruken skulle tillverka allt serviceglas till restaurangkedjan Reso. Hela år 1971 var inbokad. 1971 köpte ägarna till Älghults och Gullaskrufs glasbruk in Målerås glasbruk. 1975 bildades Kronan Bruken AB, med fem glasbruk. Detta var ett försök att samordna och effektivisera, inte minst marknadsföring och försäljning. Efter ett par år gick Kronan Bruken AB dock i konkurs. Ett nytt sätt att effektivisera produktionen i Målerås inleddes med byggandet av en mekanisk glasvanna. Det var Skandinaviens första i sitt slag. I mars 1976 lades hela den manuella glastillverkningen ner och 40 man sades upp, bara åtta personer blev kvar. Denna vanna gick aldrig med vinst, och kan ses som en gigantisk felsatsning.

Mats Jonasson jobbade under 6 år på Kosta glasbruk, men återvände till Målerås 1975. De glasprodukter som han formgivit under Kostatiden ville han skulle produceras i Målerås. Tack vare att Nybro kommun köpte glasbrukets lokaler blev detta också verklighet. Förhandlingar om att ta över hela bruket pågick under slutet av 1970-talet. Mats och platschef Rolf Carlsson fortsatte att kämpa för brukets fortlevnad. De köpte 25 aktier var för 1000 Kronor styck. Ytterligare 15 anställda satsade mellan 5000-10.000 Kronor var och ungefär 100 av de 250 invånare som bodde i Målerås satsade 1000 Kronor var eller mer. Befolkningen i Målerås hade stor lojalitet. Detta räddade bolaget, så att bruket kunde starta upp igen i april 1981. Nybro kommun hade tidigare köpt lokalerna och ett lån från Statens Industriverk beviljades. Den 1 april 1981 blev AB Målerås Glasbruk löntagarägt, vilket var mycket ovanligt i Glasriket. Nästa hot kom dock 1988 då Orrefors gav delägarna ett väl tilltaget bud för deras andelar. Många måleråsbor sålde då i stället sina andelar till Mats Jonasson, så att Mats blev majoritetsägare till glasbruket, för att säkra brukets framtid.

Hälleberga kommun ersattes av Nybro kommun. Skolan lades ner och barnen började bussas till Madesjö. Konsum ersattes av andra företagsnamn, men har levt vidare som livsmedelsbutik. Folkets Hus kompletterades med en tillbyggd modern sporthall.

Samhällsföreningen är idag en aktiv motor i bygden, tack vare lokala, ideella krafter. Man har lyckats få EU-bidrag för olika projekt, som att anlägga en vandringsled i skogen söder om Målerås.

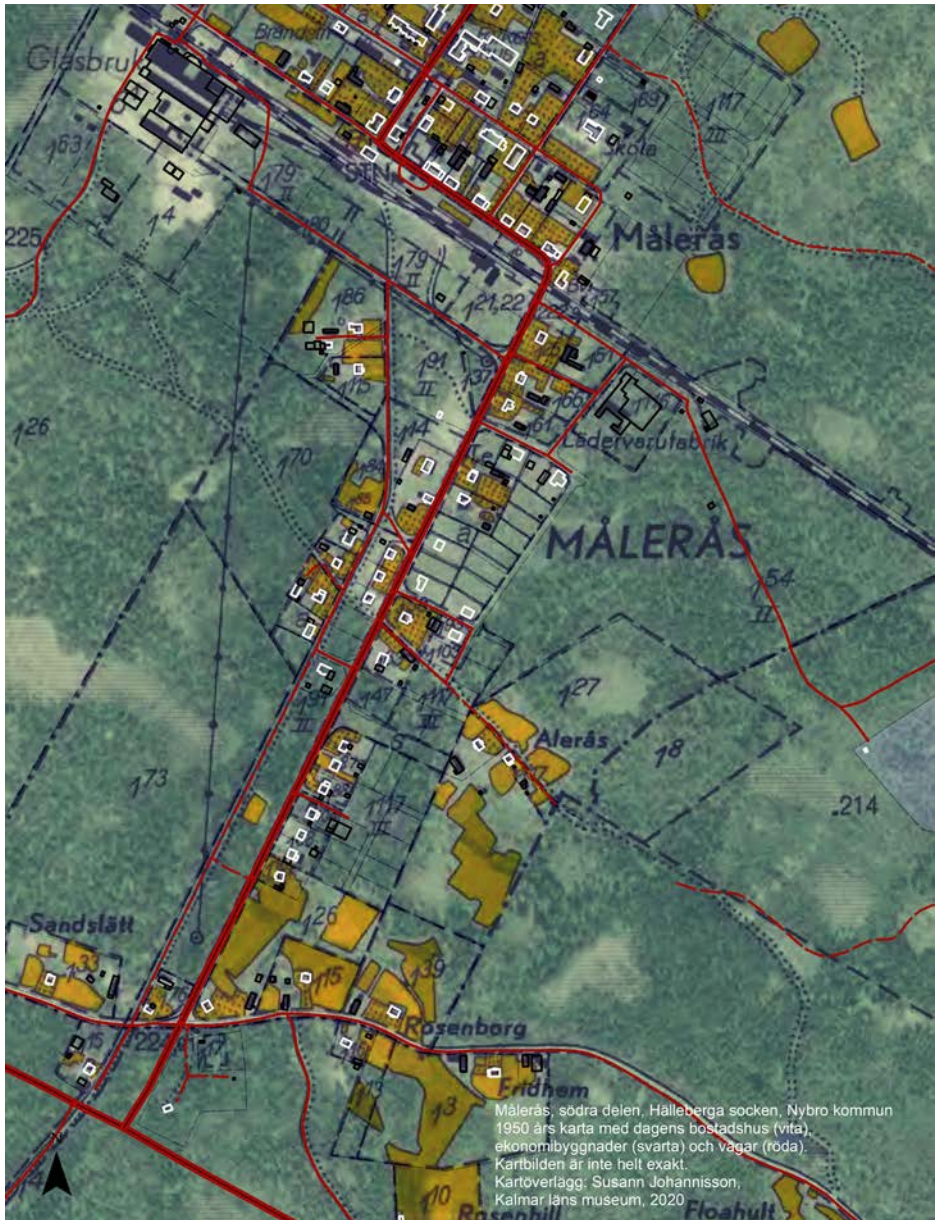

Södra Måleråsen på 1950-talet. Bebyggelsen låg vid norra järnvägen och utmed den raka gata som gick parallellt med den nedlagda södra järnvägen. Dagens byggnader (vita och svarta) och vägar (röda) har lagts ovanpå en gamla kartan. Karta från lantmäteriets historiska kartor.

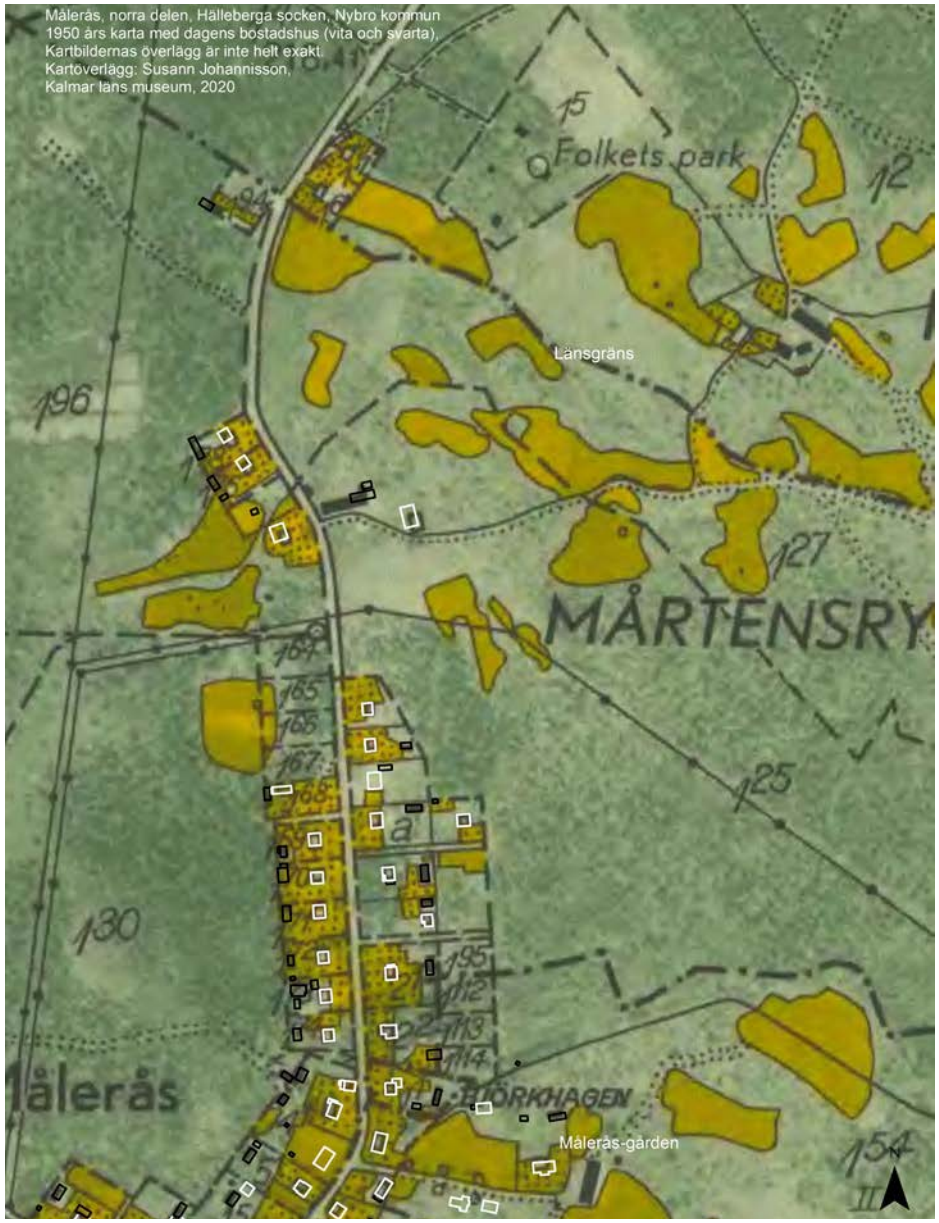

Norra Måleråsen cirka 1950. Dagens hus och vägar ovanpå den gamla kartan. Bebyggda tomter är i princip samma som idag. Norr om länsgränsen låg ett Folkets park. Måleråsgårdens ladugård fanns kvar.

Målerås i framtiden

Här ges förslag på förhållningssätt inför framtiden för hur kulturmiljön ska bevaras och utvecklas.

Nybro kommun vill att kommunens kulturmiljöer ska bevaras och utvecklas så att kommande generationer kan ta del av dem. Under rubriken "bevara" anges vad vi är skyldiga att ta hänsyn till enligt lag. Under rubriken "utveckla" finns tips om hur viktiga kulturmiljöer kan utvecklas och förvaltas så att deras värden finns kvar för eftervärlden. Tipsen kan rikta sig till Länsstyrelsen, kommunen och/eller till dig som privatperson.

Läs mer tips om hur du kan vara med och utveckla kulturmiljöer under "Generella råd" i Kulturmiljöprogrammets inledningskapitel.

Bevara

Delar av glasbruksbyggnaden i glasbruksmiljön (1), som äldre hyttbyggnaden och skorstenar ska betraktas som *särskilt värdefulla* enligt Plan- och bygglagens 8 kap. 13 § och 14 §.

De tidigare affärshusen utmed Lindgatan (2) hör till de allra viktigaste för den karaktär som Målerås har. De ska tillsammans betraktas som *särskilt värdefullt bebyggelsemiljö* enligt Plan- och bygglagens 8 kap. 13 § och 14 §.

Kapellet (5), brandstationen (12), norra stationshuset (3) samt Sjölanders villa (19) ska betraktas som *särskilt värdefulla* enligt Plan- och bygglagens 8 kap. 13 § och 14 §.

Utveckla

Järnvägens sträckningar som finns kvar i olika banvallar är värdefulla. Områdena kring stationsmiljöerna och utmed banvallen bör röjas regelbundet.

På arbetarbostäder bör äldre detaljer som ursprungliga entréer, fönster och (flera) ytterdörrar behållas för att bibehålla byggnadernas karaktär. Tillbyggnader kan i princip ske, men ska anpassas till ursprunglig byggnadskropp vad gäller placering och skala.

Den öppna och offentliga karaktären utan staket i miljön kring hyttan bör bibehållas.

Området vid gamla hyttan bör röjas och hållas efter regelbundet.

Den allé som fanns utmed Norra Måleråsgatan, samt den allé som fanns utmed Lindgatan bör återställas.

Möjliga skydd av lämningarna efter den äldsta glashyttan ska undersökas.

Referenser

Muntliga

Staffan Jonasson

Ingvar Sandgren

Läs mer/referenser

Min barndoms Målerås 1943, Ingvar Sandgren, Hällebergaboken 2010.

Målerås 1900–1924, Ingvar Sandgren, artikel i: Adel, präster och vanligt folk – tusen år i Hälleberga (Hällebergaboken), Dokumentation o Glasbruksbygd, 2008.

Målerås Folkets Hus, Ingvar Sandgren, artikel i: Adel, präster och vanligt folk – tusen år i Hälleberga (Hällebergaboken), Dokumentation o Glasbruksbygd, 2008.

Järnvägshistoria, Arne Karlsson, Hällebergaboken 2000.

Måleråstrakten, Hilding Järnstam, Hällebergaboken 1974.

Flera artiklar ur Hälleberget, del 1, utgiven av föreningen Dokumentations i Glasbruksbygd, 1998.

Målerås äldsta glashytta - Handledning av frivillig arkeologisk undersökning 2011, Målerås 1:117, Hälleberga socken, Nybro kommun, Småland av Ulrika Söderström, Arkeologisk rapport 2011:21. Kalmar läns museum.

Målerås glasbruk - Kulturhistorisk guide i glasbruksmiljö, Wilunds arkitekter och antikvarier AB, länsstyrelserna, 2015.

Svenska glasbruk 1555–1965, Jarl Weidow, 1969.

Kalmar järnväg 50 år, Viktor Ståhle, 1924.

Kosta-Lessebo Järnväg: KLJ 1899-04-01-1931-09-30, Målerås samhällsförening, 1999 (småtryck Nybrosamlingen, Nybro bibliotek).

Kosta Järnväg - Linjen Lessebo-Kosta-Målerås, Lennart Welander, 1988.

Måleråsbranden 1917: effekter på skog, vegetation och mark efter 75 år, Lars Kardell, 1999.

Glasbruksminnen del 2: upptecknings ut Nordiska Museets arkiv (pärm med artiklar Nybro bibliotek).

Glasbruksminnen del 3: upptecknings ut Nordiska museets arkiv (pärm med artiklar Nybro bibliotek).

Kooperativa Orrefors med omnejd: 40 år i hushållens tjänst, 1948 (småtryck, Nybrosamlingen, Nybro bibliotek).

Sveriges bebyggelse: statistisk-topografisk beskrivning över Sveriges städer och landsbygd, Landsbygden, Kronobergs län, del 1, Sigurd Erixon (red),1960.

Småländsk bebyggelsehistoria, del I, Lars-Olof Larsson, Högskolan i Växjö, 1981.

Natur i Östra Småland, Markus Forslund (red), Länsstyrelsen i Kalmar, 1997.

Övriga referenser

Nybrokunskap: www.nybrokunskap.se
Fornminneskartan: www.raa.se/fornsok
Historiska kartor: www.lantmateriet.se, historiska kartor